

КЛАСИФІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-БОЙОВИХ ТРАДИЦІЙ

ОЛЕКСАНДР, ПРИТУЛА¹

Анотація

Розглянуто різноманітні класифікації військових традицій, що дають змогу розкрити їх складний і багаторівневий характер, завдяки якому зберігається сила і життєвість цих традицій, кращі з яких протягом століть передаються від попередніх до наступних поколінь. Здійснено класифікації військово-бойових традицій відповідно до різних критеріальних засад: за ступенем спільності серед військових традицій; за ступенем стійкості; військово-бойові традиції, що спираються на критерій рівня існування; за конкретною сферою їх застосування; за носіями військових традицій (традиції офіцерів, прапорщиків, сержантів і рядових); за сферами взаємозв'язків і відносин між військовослужбовцями (відносини бойової діяльності; відносини у повсякденній підготовці; відносини військового побуту); за критерієм ступеня нормативного закріплення; за їх впливом на зміцнення боєздатності Збройних Сил. Результат дослідження: 1) розкрито силу й життєвість традицій, що визначає необхідність переосмислення їх ключової ролі у життєдіяльності суспільства й армії, виховання на них як військовослужбовців Збройних Сил України, так і молоді; 2) підкреслено, що військові традиції, уособлюючи подвиги попередніх поколінь українських воїнів, постають потужним моральним орієнтиром для нинішнього покоління захисників Вітчизни; 3) аналізуючи питання сили і життєвості козацьких традицій, визначено низку засобів та форм козацького виховання, що можуть бути впроваджені в освітню практику. Таким чином, інтегральною основою збереження військових традицій в суспільстві постає гуманізм, завдяки чому, як засвідчує історичний досвід, стає можливим навіть в умовах війни зберігати вищі моральні цінності, що визначають духовний поступ суспільства. Різноманітні класифікації військових традицій дають змогу розкрити їх складний і багаторівневий характер. Завдяки йому зберігається сила і життєвість цих традицій, кращі з яких протягом століть передаються від попередніх до наступних поколінь. Інтегральною духовною основою збереження та збагачення військових традицій в суспільстві постає гуманізм. Завдяки цьому, як засвідчує історичний досвід, стає можливим навіть в умовах війни зберігати вищі моральні цінності, що визначають духовний поступ суспільства.

Ключові слова: військові традиції, військовослужбовці, козацькі традиції, військово-патріотичне виховання, тяглість традицій.

Постановка проблеми. Військові традиції позначають стійкі, історично утворені, укорінені у свідомості військових форми діяльності, поведінки, професійних та міжособистісних відносин військовослужбовців у воєнний та мирний час. Вони передаються від покоління до покоління воїнів і постають фундаментальними основами функціонування військової системи у державі. Військова діяльність козацтва забезпечила подальший поступальний розвиток розгалуженої системи військових традицій у вітчизняному суспільстві, складність і багатогранність якої актуалізує проблему їх класифікації.

Мета статті – розкрити класифікацію військово-бойових традицій.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто звернутися до визначення поняття традиції, що сприятиме розумінню специфіки військових традицій в історії нашого народу.

Поза традиціями, як наголошує М. М. Шевченко, «військова спільнота представляла б собою скупчення незалежних один від одного людських індивідуумів, хаотично рухомих в буттєвому просторі, позбавлених екзистенціальної наповненості, тобто духовності і моральності. Механізмом об'єднання військової спільноти в єдине ціле і ствердження в ній аксіологічної складової є військові традиції... Вони не лише містять в собі ментальні засади функціонування військової спільноти, які мають регулятивний та праксеологічний характер, але й багато в чому визначають наративи моральної свідомості військової спільноти і військовослужбовців» (Шевченко, 2017, с. 99).

Поняття традиції (від лат. *traditio* – передавання) у сучасній гуманітаристиці визначається як складний компонент соціокультурної спадщини, що передається від попереднього до наступного покоління і зберігається в певних суспільствах, класах і соціальних групах протягом тривалого часу. Традиція охоплює засоби соціального наслідування та його об'єкти (матеріальні та духовні цінності).

¹ Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна)
E-mail: prityla1970@ukr.net
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8800-8207>

Поняття традиції у широкому трактуванні охоплює універсальну форму фіксації, закріплення, вибіркового збереження певних елементів соціокультурного досвіду. Проблема співіснування різних традицій набуває особливого звучання у зв'язку з прискоренням соціальної динаміки, темпу життя суспільства, що може спричинити зіткнення соціальних спільнот, які дотримуються різних традицій та поглядів. Тому питання, пов'язані з поєднанням традицій з новаціями, у сучасну добу актуалізують їх соціально-філософський зміст (Сергеев, 2013, с. 21–22). Це, зокрема, стосується поняття та сутності військових традицій.

Традиція охоплює засоби соціального наслідування і його об'єкти (матеріальні та духовні цінності). Найчастіше традиції є представленими у різних системах буття людей, постаючи однією з необхідних умов їхньої життєдіяльності. Традиції охоплюють звичаї, ритуали, обряди й інші стереотипізовані форми діяльності, постаючи фактором внутрішньої консолідації великих людських спільнот.

Виступаючи як колективна пам'ять, традиції можуть поширюватися серед представників різних культур і цивілізацій. Збережена та примножена протягом багатьох тисячоліть, культура становить унікальну історичну пам'ять кожної сучасної держави, забезпечує духовний зв'язок минулих, сьогоденних та майбутніх поколінь.

Отже, за самою сутністю традиції визначають життєдіяльність людини, охоплюючи як ключові, так і побічні потреби, а також визначаючи умови їх задоволення. Слушно тому розглядати традицію як явище загальнолюдського характеру (Вуйма, 2013, с. 37). Така загальна характеристика поняття традицій дає змогу розкрити особливості системи українських військових традицій.

Трактування традиції в широкому розумінні позначає об'єктивні закономірності, що відіграють провідну роль в ефективності процесів організації і здійснення діяльності людини та суспільства (Мірошніченко, 2012, с. 182).

Відповідно до наведеного тлумачення традиції в її широкому значенні, поняття військових традицій позначає стійкі, історично утворені, укорінені у свідомості військових форми діяльності, поведінки, професійних та міжособистісних відносин військовослужбовців у воєнний та мирний час. Вони передаються від покоління до покоління воїнів і постають фундаментальними основами функціонування військової системи у державі.

Військові традиції мають регламентуючий характер, що фіксується нормативно або існує згідно з переданням у середовищі військових, визначаючи правила, норми, звичаї поведінки, несення військової служби, виконання військовослужбовцями бойових завдань (Отич, 2014).

Армія відіграє ключову роль у житті суспільства та держави протягом тривалого часу. Відповідно, військові традиції, які закріпилися в сучасних Збройних Силах України, мають тривалу історію виникнення (Ромащенко, 2016, с. 175).

Крім системи військово-правових традицій, за доби козаччини набули подальшого розвитку традиції військово-фізичного та психофізичного загартовування молодого покоління. Згідно з принципами козацької педагогіки, цілі і завдання фізичного виховання були зумовлені потребами військово-патріотичного виховання.

Першорядне значення для військового гарту, виправки, формування героїко-патріотичних рис національного характеру мали фізичні вправи на витривалість, гнучкість, міцність, стійкість тощо, що набули поширення у практиці народної педагогіки козацької доби. Причому як природні (вода, повітря, сонце), так і штучно створені чинники фізичного виховання (танок, ігри) були важливими факторами тренувань, що готували молоде покоління до праці і військової служби (Проць, 2009, с. 130).

Необхідність постійної боротьби за існування у протистоянні із загарбниками визначила відносно швидке створення запорозькими козаками ефективною системи військово-фізичної підготовки (Спіцин, 2008, с. 30). Дослідники вказують: «Загартовуючи себе й готуючи свій організм до складних випробувань долі, козаки...грунтовно знали народну медицину, її рецепти, які забезпечували міцне здоров'я, повноцінне довголіття» (Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах совіти, 2018, с. 36–37).

Важливим складником козацьких військових традицій постає також і військова символіка. В. М. Глушук наголошує на її значенні у житті козацтва: «Важливою традицією українського козацтва була охорона і вшанування клейнодів – символів влади військової старшини....Клейноди були святинєю козацького війська, їх втрата вважалася ганьбою. Козаки з великою шаною та любов'ю ставилися до своєї зброї, дбали про її високі бойові якості, красу й оздоблення. Особливо у пошані була шабля» (Глушук, 2013, с. 12).

Дослідник військової історії козацтва І. С. Стороженко висловлює думку, що серед українців шабля вважалась не тільки зброєю, але й невід'ємним елементом національного одягу. Вона користувалася особливою повагою з боку козацтва (Стороженко, 1996, с. 58–59).

В. В. Карпов деталізує зазначені характеристики, акцентуючи увагу на основних компонентах військової символіки козацтва: «До козацьких клейнодів, тобто символів війська, належали полкові прапори та сотенні значки, гетьманські бунчуки, військова музика – литаври, а також атрибути влади козацької старшини – булави гетьманів, перначі полковників, тростини військових суддів, каламарі писарів... Реєстровці отримували прапори та інші клейноди від королів Речі Посполитої або від царів Московської держави на знак їх перебування на королівському або царському утриманні. Наймаючись до складу європейських, та й не тільки, армій козацькі загони отримували прапори як символи найманства. Нарешті, під час Визвольної війни козацькі полки «власним коштом» «строїли» (тобто створювали) свої прапори різноманітних розмірів, форматів і кольорової гами» (Карпов, 2014, с. 206–207).

Отже, як унікальний історичний феномен доби раннього Нового часу, українське козацтво стало потужним каталізатором розвитку патріотичного (насамперед, військово-патріотичного) виховання. Це сприяло збереженню й подальшому розвитку кращих військових традицій Київської Русі:

- любові до рідної землі;
- прагнення до свободи, волі;
- пошани народу до своїх захисників.

Козацьке виховання мало, насамперед, впливати на молодь (Глушук, 2013, с. 13).

Військова діяльність козацтва забезпечила подальший поступальний розвиток розгалуженої системи військових традицій у вітчизняному суспільстві, складність і багатогранність якої актуалізує проблему їх класифікації.

Класифікації військово-бойових традицій можуть бути здійснені відповідно до різних критеріальних засад. Зокрема, за ступенем спільності серед військових традицій варто визначити:

– загальні, притаманні армії загалом, що виявляють специфічні риси військового середовища (вірність військовій присязі, військова доблесть та ін.);

– часткові, що позначають особливості військової діяльності у певних видах Збройних Сил,

родах військ, закладах вищої освіти, конкретних з'єднаннях і частинах.

За ступенем стійкості військові традиції поділяються на:

- такі, що зароджуються;
- такі, що вкоренилися;
- такі, що відмирають;
- такі, що відроджуються (Зонь, Кубицький, Слонімський, Великожон, 2007, с. 115).

Крім того, відповідно до їх впливу на зміцнення боєздатності Збройних Сил, можуть бути визначені:

- традиції реакційні (ті, що гальмують процес розвитку національної армії);
- традиції прогресивні (ті, які виражають інтереси національної безпеки України, що витримали випробування часом, скеровують військовослужбовців на зразкове виконання військового обов'язку).

До останніх, зокрема, належать:

- особистий приклад офіцерів;
- впровадження в організацію навчально-бойової діяльності тих елементів, які забезпечують виконання завдань, що поставлені, з найменшими втратами (турбота про збереження життя і здоров'я підлеглих);
- приведення організаційно-штатної структури й озброєння армії й флоту у відповідність до сучасних способів ведення бойових дій;

– повага до особистості військовослужбовця.

За носіями військові традиції поділяються на традиції офіцерів (старших і молодших), прапорщиків, сержантів і рядових.

За критерієм ступеня нормативного закріплення військові традиції можна розділити на:

- традиції, юридично оформлені (у відповідних уставах, положеннях, настановах);
- традиції неформальні, що не закріплені законодавчо, але яких дотримуються протягом тривалого часу (наприклад, ритуал одержання нового офіцерського звання та ін.) (Зонь, Кубицький, Слонімський, Великожон, 2007, с. 116).

М. М. Шевченко пропонує класифікацію військово-бойових традицій, що спирається на критерій рівня існування відповідної традиції:

- військові традиції (переходять від покоління до покоління; до них належать ідеї, правила поведінки, моральні якості, звичаї й інші суспільні настанови воєнної організації, пов'язані з виконанням бойових завдань, військовою службою, побутом військовослужбовців);

– національні військові традиції (історично сформовані ціннісні військові традиції; до них належать принципи, правила, засоби, спрямовані на захист Вітчизни, малої батьківщини, сім'ї, дітей, батьків, свого дому як цінності, що передаються від покоління до покоління);

– військові традиції видів збройних сил, з'єднань та частин (підрозділів) (стійкі специфічні форми суспільних відносин у видах збройних сил, з'єднаннях та частинах (підрозділах) у вигляді порядку, правил, норм поведінки військовослужбовців, їх духовних цінностей, моральних настанов і звичаїв, пов'язаних із виконанням навчально-бойових завдань, організацією військової служби та побуту) (Шевченко, 2017, с. 102).

Інший класифікаційний підхід пропонує В. В. Федоренко, який визначає за основу поділу військових традицій сфери їх вияву, згідно зі сферами взаємозв'язків і відносин між військовослужбовцями (відносини бойової діяльності; відносини у повсякденній підготовці; відносини військового побуту). Відповідно, дослідник виокремлює такі види військових традицій:

– бойові традиції (історично сформовані звичаї, правила, що нормують поведінку воїна в бою, спрямовують його на зразкове виконання військового обов'язку під час війни та миру; до них належать вірність військовому обов'язку, що ґрунтується на любові до Батьківщини, військове братерство, взаємодопомога в бою, повага до командира і захист його під час бою, вірність бойовому прапору частини і державним символам);

– службові традиції (бездоганне, ретельне несення бойового чергування; підтримка зброї та військової техніки в належному стані; удосконалення боєдатності особового складу; боротьба за підвищення кваліфікації, високу дисципліну, зразковий порядок у частині і підрозділі);

– традиції військового побуту (Федоренко, 2018, с. 27).

Л. Сидоренко також визначає як основний критерій класифікації військових традицій конкретні сфери їх застосування, однак розглядає їх дещо інакше. Вона визначає основні групи традицій:

– традиції військового навчання і виховання (повага до Конституції та законів України, державних символів, національно-історичних і військових традицій, ритуалів, військової символіки; високий рівень національної свідомості та почуття патріотизму у військовослужбовців,

їхня вірність громадянському та військового обов'язку; любов до військової служби, своєї частини (підрозділу) та військової спеціальності; спрямованість навчання та виховання на реалізацію засад державної політики у воєнній сфері, а не інтересів окремих політичних партій і рухів; навчання військ (сил) того, що є необхідним на війні; високий рівень професіоналізму, розвитку морально-бойових якостей, фізичного загартовування та витривалості особового складу, його прагнення до постійного самовдосконалення, широта культурного й військово-спеціального кругозору воїнів; бережливе ставлення до слави української зброї, заслуг перед Вітчизною та наявних традицій, ритуалів, норм і правил поведінки свого виду збройних сил (роду військ), частини, підрозділу; висока вимогливість командирів (начальників) до підлеглих у поєднанні з турботою про них; своєчасне оновлення тактики дій військ (сил) з урахуванням набутого бойового досвіду; забезпечення спадковості розвитку військових династій та ін.);

– службові традиції (служба Вітчизні, відданість своєму народові; навчання військ того, що є необхідним на війні; вірність слову; високий професіоналізм підготовки, широта культурного й військово-спеціального кругозору; мужність у подоланні службових та життєвих труднощів; повага до законів держави; турбота про територіальну цілісність держави, відсутність прагнення до захоплення чужих територій; готовність командирів (начальників) брати відповідальність на себе; самостійність у керуванні підлеглими; висока вимогливість у поєднанні з турботою про людей; дбайливе ставлення до наявних звичаїв, норм і правил поведінки, заслуг перед Батьківщиною свого виду (роду) військ, частини, підрозділу) (Сидоренко, 2020, с. 150–151).

Кожна серед названих груп розкриває силу й життєвість традицій, що визначає необхідність переосмислення їх ключової ролі у життєдіяльності суспільства й армії, виховання на них як військовослужбовців Збройних Сил України, так і молоді.

Л. Сидоренко наголошує на тому, що військові традиції, уособлюючи подвиги попередніх поколінь українських воїнів, постають потужним моральним орієнтиром для нинішнього покоління захисників Вітчизни. Відповідно, на думку дослідниці, важливим завданням роботи з особовим складом є використання багатого потенціалу військових традицій для виховання особистості воїна-захисника, готовий виконати

поставлене бойове завдання (Сидоренко, 2020, с. 145). Фундаментом закріплення сили й життєвості військових традицій варто визначити їх регламентацію на законодавчому рівні.

О. О. Гайдуллін, звертаючись до означеного аспекту проблеми військових традицій, детально аналізує специфіку різних актів законодавства сучасної України. Зокрема, дослідник наголошує на тому, що у правовому вимірі предметом дослідження мають бути військові традиції як особливий вид державних традицій. Відповідно, розробляючи концептуальні засади їх розвитку, необхідно виходити з ідеї формування загальнодержавної патріотичної самосвідомості через гармонійне поєднання етнонаціональних та загальнодержавних (у тому числі військових) традицій. Наукова експертиза відповідних нормативно-правових актів має передбачати впорядкування легальної терміносистеми військових традицій та уніфікацію їх класифікації (Гайдуллін, 2014, с. 15).

Зазначена нормативно-правова основа має забезпечити впровадження кращих військових традицій у систему виховання дітей і молоді з метою сприяння вихованню дисциплінованості, ініціативи, гідності, патріотизму, волі і характеру (Гауряк, Богданюк, Киселиця, 2021, с. 14). Зокрема, яскравим виявом життєздатності військових традицій у сучасну добу є відродження українського козацтва, що постає важливим чинником розвитку системи патріотичного виховання.

В. Ю. Гаврилюк, аналізуючи питання сили і життєвості козацьких традицій, визначає низку засобів та форм козацького виховання, що можуть бути впроваджені в освітню практику:

- поглиблене вивчення матеріальної й духовної культури, військового мистецтва та історії українського козацтва у школі та в системі позашкільної освіти;
- акумуляцію кращих практик організації козацького виховання виховними системами закладів освіти, розвиток традицій козацького самоврядування;
- розширення мережі гуртків, творчих об'єднань, клубів козацько-лицарського спрямування;
- участь у військово-патріотичних іграх, фестивалях, вишколах;
- урочисте відзначення впродовж навчального року державних і народних свят, пам'ятних дат, пов'язаних з українським козацтвом та його визначними діячами;

– відродження й популяризацію козацьких традицій фізичного виховання, раціонального харчування й рухової активності;

– залучення дітей до фізкультурно-спортивної діяльності та козацьких бойових мистецтв;

– вивчення та відтворення козацьких мистецьких традицій, проведення творчих заходів;

– відродження й використання атрибутики й символіки українського козацтва;

– організацію пошукової та науково-дослідницької діяльності учнів щодо вивчення невідомих або малодосліджених сторінок історії козащини, її визначних діячів, здобутків матеріальної й духовної культури;

– відвідання пам'ятних місць і музеїв українського козацтва;

– налагодження співпраці та соціального партнерства з козацькими організаціями, федераціями сучасних козацьких єдиноборств (Гаврилюк, 2018).

Зазначені засоби і форми виховання мають забезпечити виконання низки взаємопов'язаних завдань:

– ознайомлення дітей та молоді з військовою стратегією й тактикою козаків, їхнім озброєнням, фортифікаційною майстерністю;

– оволодіння козацькими видами спорту з дотриманням вимог і норм безпеки – верховою їздою, стрільбою з лука, володінням списом, шаблею, плаванням, подоланням природних перешкод, управлінням човном, різними видами боротьби;

– відродження традицій фізичного загартування козаків для зміцнення здоров'я дітей;

– уміння юних козаків самостійно виготовити екіпіровку – козацький одяг, прапор, хоругви, іншу символіку та відзнаки;

– вивчення й застосування на практиці козацьких знань – народної медицини, астрономії, агрономії, метеорології, кулінарії;

– пізнання сутності й особливостей козацької ідеології, філософії, світогляду, моралі, етики, характеру, правосвідомості як виявів українського національного духу.

– проведення індивідуальної, групової й масової культурно-просвітньої роботи, спрямованої на те, щоб кожен учень – член козацького осередку – систематично займався самопізнанням і саморегулюванням, розвивав свої здібності й можливості на радість і користь як собі, так і іншим людям (Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти, 2018, с. 41–42).

Висновки. Дослідження українських військових традицій дає змогу представити їх як невід'ємний складник системи виховання воїна-захисника Батьківщини. Комплексний характер військових традицій, що поєднує образи і символи, звичаї і обряди, правові норми і принципи бойової діяльності, відображає складність і багатогранність зазначеної системи.

Різноманітні класифікації військових традицій дають змогу розкрити їх складний і багаторів-

невий характер. Завдяки йому зберігається сила і життєвість цих традицій, кращі з яких протягом століть передаються від попередніх до наступних поколінь.

Інтегральною духовною основою збереження та збагачення військових традицій в суспільстві постає гуманізм. Завдяки цьому, як засвідчує історичний досвід, стає можливим навіть в умовах війни зберігати вищі моральні цінності, що визначають духовний поступ суспільства.

Список використаних джерел

Вуйма А. Г. Традиції та новаторство як дві протилежності в діалектиці культури. *Проблема традиції в українській культурі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих учених*. Харків: НУЦЗУ, 2013. С. 36–38.

Гаврилюк В. Ю. Козацьке виховання та засоби його актуалізації в умовах освітніх змін і суспільних викликів. *Народна освіта: електронне наукове фахове видання*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5455 (дата звернення: 03.09.2023).

Гайдуллін О. О. Досвід доктринальної інтерпретації легальних понять: правова терміносистема військових традицій. *Юридична наука*. 2014. № 8. С. 7–21.

Гауряк О. Д., Богданюк А. М., Киселиця О. М. Шляхи творчої реалізації ідей Г. Ващенка щодо виховання волі і характеру в процесі фізичного виховання у практиці учителя фізичної культури сучасної школи. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2021. № 2 (22). С. 8–15.

Глушук В. М. Духовні та бойові традиції українського козацтва (XVI–XVIII ст.). *Воєнно-історичний вісник: Збірник наукових праць Національного університету оборони України*. 2013. Вип. 3(9). С. 10–14.

Зонь В. В., Кубіцький С. О., Слонімський В. Г., Великожон, М. В. Організація інформаційно-пропагандистського забезпечення особового складу Збройних Сил України. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 225 с.

Карпов В. В. Історичні передумови української військової символіки: ХХ століття. *Вісник НАККіМ*. 2014. № 1. С. 205–209.

Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти: науково-методичний збірник / Укладачі: В. Є. Берега, І. К. Гіджеліцький, Н. М. Орловська. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2018. 472 с., іл.

Мірошніченко В. І. Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: монографія. Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2012. 376 с.

Отич О. М. Військові традиції і звичаї як чинники підвищення якості вищої військової освіти. *Вища освіта України. Науковий та науково-методичний часопис*. Том 1 (3). С. 59–63. URL: https://lib.iitta.gov.ua/6859/1/%D0%9E%D1%82%D0%B8%D1%87_%D0%9E_%D0%9C.pdf (дата звернення: 31.08.2023).

Проць Р. О. Проблема військово-патріотичного виховання молоді засобами фізичної культури на засадах етнопедагогіки. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія*. Харків: ХДАДМ, 2009. С. 128–130.

Ромашенко О. А. Традиції римського війська в сучасних Збройних Силах України. *Культура України: традиції та сучасність (з нагоди 25-річчя Незалежності України): Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих вчених*. Харків: НУЦЗУ, 2016. С. 175–176.

Сергеев П. П. Традиції та новаторство як основа історичного розвитку культури. *Проблема традиції в українській культурі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих учених*. Харків: НУЦЗУ, 2013. С. 21–23.

Сидоренко Л. Особливості військово-історичних традицій у Збройних Силах України. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. 2020. № 27. С. 144–154. URL: https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/26.04.2020/pdf/VIM_27_2020-144-154.pdf (дата звернення: 02.09.2023).

Спіцин В. В. Народна фізична культура в Україні у період з XV по XVIII століття. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2008. № 11. С. 30–32.

Стороженко І. С. Богдан Хмельницький і воєнне мистецтво у визвольній війні українського народу середини XVII століття. Книга перша. Воєнні дії 1648-1652 рр. Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1996. 320 с.

Федоренко В. В. Роль та місце традицій у системі суспільно-психологічних компонентів моральної та правової свідомості військовослужбовців Збройних Сил України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». 2018. № 36. Т. 1. С. 25–28.

Шевченко М. М. Соціально-філософський аналіз військових традицій. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2017. № 1 (9). С. 97–104.

References

Vuima, A. H. (2013). Tradytzii ta novatorstvo yak dvi protylezhnosti v dialektytsi kultury [Traditions and innovation as two opposites in the dialectic of culture]. *Problema tradytzii v ukrainiskii kulturi: Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii kursantiv, studentiv ta molodykh uchenykh*. Kharkiv: NUTsZU, 2013. 36–38.

Havryliuk, V. Yu. (2018). Kozatske vykhovannia ta zasoby yoho aktualizatsii v umovakh osvity zmin i suspilnykh vykykiv [Cossack education and means of its actualization in the conditions of educational changes and social challenges]. *Narodna osvita: elektronne naukove fakhove vydannia*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5455 (data zvernennia: 03.09.2023).

Haidullin, O. O. (2014). Dosvid doktrynalnoi interpretatsii lehalnykh poniat: pravova terminosystema viiskovykh tradytzii [Experience of doctrinal interpretation of legal concepts: legal terminology of military traditions]. *Yurydychna nauka*. № 8. 7–21.

Hauriak, O. D., Bohdaniuk, A. M., Kyselytsia, O. M. (2021). Shliakhy tvorchoi realizatsii idei H. Vashchenka shchodo vykhovannia voli i kharakteru v protsesi fizychnoho vykhovannia u praktytsi uchytelia fizychnoi kultury suchasnoi shkoly [Ways of creative implementation of the ideas of H. Vashchenko regarding the education of will and character in the process of physical education in the practice of a physical culture teacher of a modern school]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya: «Pedahohika i psykholohiia». Pedahohichni nauky*. № 2 (22). 8–15.

Hlushuk, V. M. (2013). Dukhovni ta boiovi tradytzii ukrainskoho kozatstva (XVI–XVIII st.). [Spiritual and martial traditions of the Ukrainian Cossacks (XVI–XVII centuries)]. *Voienno-istorychnyi visnyk: Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. Vyp. 3(9). 10–14.

Zon, V. V., Kubitskyi, S. O., Slonimskyi, V. H., Velykozhon, M. V. (2007). Orhanizatsiia informatsiino-propahandystskoho zabezpechennia osobovoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy [Organization of information and propaganda support for the personnel of the Armed Forces of Ukraine]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichniy tsentr «Kyivskiy universytet». 225.

Karpov, V. V. (2014). Istorychni peredumovy ukrainskoi viiskovoï symboliky: KhKh stolittia [Historical background of Ukrainian military symbols: 20th century]. *Visnyk NAKKiM*. № 1. 205–209.

Kozatska pedahohika i navchalno-vykhovnyi protses u zakladakh osvity: naukovo-metodychnyi zbirnyk (2018) [Cossack pedagogy and the educational process in educational institutions: scientific and methodological collection] / Ukladachi: V. Ye. Bereka, I. K. Hidzhelitskyi, N. M. Orlovska. Kam'ianets-Podilskyi: Vydavets PP Zvoleiko D. H. 472.

Miroshnichenko, V. I. (2012). Systema patriotychnoho vykhovannia maibutnykh ofitseriv-prykordonnykh: monohrafiia [System of patriotic education of future border guards officers: monograph]. Khmelnytskyi: Vydavnytstvo Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni B. Khmelnytskoho. 376.

Otych, O. M. (2014). Viiskovi tradytzii i zvychai yak chynnyky pidvyshchennia yakosti vyshchoi viiskovoï osvity [Military traditions and customs as factors of improving the quality of higher military education]. *Vyshcha osvita Ukrainy. Naukovi ta naukovo-metodychni chasopysy*. Tom 1(3). 59–63. URL: https://lib.iitta.gov.ua/6859/1/%D0%B8%D1%87_%D0%9E_%D0%9C.pdf (data zvernennia: 31.08.2023).

Prots, R. O. (2009). Problema viiskovo-patriotychnoho vykhovannia molodi zasobamy fizychnoi kultury na zasakh etnopedahohiky [The problem of military-patriotic education of youth by means of physical culture on the basis of ethnopedaogy]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu: naukova monohrafiia*. Kharkiv: KhDADM. 128–130.

Romashchenko, O. A. (2016). Tradytzii rym'skoho viiska v suchasnykh Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Traditions of the Roman army in the modern Armed Forces of Ukraine]. *Kultura Ukrainy: tradytzii ta suchasnist (z nahody 25-richchia Nezalezhnosti Ukrainy): Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii kursantiv, studentiv ta molodykh vchenykh*. Kharkiv: NUTsZU. 175–176.

Serheiev, P. P. (2013). Tradytzii ta novatorstvo yak osnova istorychnoho rozvytku kultury [Traditions and innovation as the basis of the historical development of culture]. *Problema tradytzii v ukrainiskii kulturi: Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii kursantiv, studentiv ta molodykh uchenykh*. Kharkiv: NUTsZU. 21–23.

Sydorenko, L. (2020). Osoblyvosti viiskovo-istorychnykh tradytzii u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Peculiarities of military-historical traditions in the Armed Forces of Ukraine]. *Viiskovo-istorychnyi merydian. Elektronnyi naukovi fakhovi zhurnal*. № 27. 144–154. URL: https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/26.04.2020/pdf/VIM_27_2020-144-154.pdf (data zvernennia: 02.09.2023).

Spitsyn, V. V. (2008). Narodna fizychna kultura v Ukraini u period z XV po XVIII stolittia [Folk physical culture in Ukraine in the period from the 15th to the 18th century]. *Teoriia ta metodyka fizychnoho vykhovannia*. № 11. 30–32.

Storozhenko, I. S. (1996). Bohdan Khmelnytskyi i voienne mystetstvo u vyzvolnii viini ukrainskoho narodu seredyny XVII stolittia. Knyha persha. Voienni dii 1648-1652 rr. [Bohdan Khmelnytskyi and military art in the liberation war of the Ukrainian people of the mid-17th century. Book one. Military operations of 1648-1652]. Dnipropetrovsk: Vyd-vo DDU. 320.

Fedorenko, V. V. (2018). Rol ta mistse tradytsii u systemi suspilno-psykholohichnykh komponentiv moralnoi ta pravovoi svidomosti viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy [The role and place of traditions in the system of socio-psychological components of the moral and legal consciousness of servicemen of the Armed Forces of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: «Iurysprudentsiia»*. № 36. T. 1. 25–28.

Shevchenko, M. M. (2017). Sotsialno-filosofskyi analiz viiskovykh tradytsii [Socio-philosophical analysis of military traditions]. *Problemy sotsialnoi roboty: filosofii, psykholohiia, sotsiolohiia*. № 1 (9). 97–104.

OLEXANDR, PRYTULA – Candidate of Pedagogical Sciences,
Docent, Professor of the Department of Theory and Methodology
of Physical Culture and Sports at the Zaporizhia National University (Zaporizhia, Ukraine).
E-mail: prytula1970@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8800-8207>

CLASSIFICATIONS OF MILITARY COMBAT TRADITIONS

Abstract

Various classifications of military traditions are considered, which make it possible to reveal their complex and multi-level character, thanks to which, the strength and vitality of these traditions are preserved, the best of which are passed down from previous to next generations for centuries. Classification of military combat traditions was carried out according to various criteria: according to the degree of commonality among military traditions; according to the degree of stability; military combat traditions based on the criterion of the level of existence; according to the specific field of their application; by the bearers of military traditions (traditions of officers, ensigns, sergeants and privates); by spheres of relationships and relations between military personnel (relations of combat activities; relations in everyday training; relations of military life); according to the criterion of the degree of regulatory consolidation; according to their impact on strengthening the combat capability of the Armed Forces. The results of the study: 1) reveals the strength and vitality of traditions, which determines the need to rethink their key role in the life of society and the army, to educate both servicemen of the Armed Forces of Ukraine and youth in them; 2) it is emphasized that military traditions, embodying the exploits of previous generations of Ukrainian soldiers, become a powerful moral reference point for the current generation of defenders of the Motherland; 3) analyzing the strength and vitality of Cossack traditions, a number of means and forms of Cossack education that can be implemented in educational practice have been determined. Thus, humanism becomes an integral basis for preserving military traditions in society, thanks to which, as historical experience attests, it becomes possible to preserve higher moral values that determine the spiritual progress of society even in wartime. Various classifications of military traditions make it possible to reveal their complex and multilevel nature. It helps to preserve the strength and vitality of these traditions, the best of which have been passed down from previous to subsequent generations for centuries. The integral spiritual basis for preserving and enriching military traditions in society is humanism. As historical experience shows, this makes it possible to preserve the highest moral values that determine the spiritual progress of society even in times of war.

Key words: military traditions, military, Cossack traditions, military-patriotic education, durability of traditions.

© The Authors(s) 2024
This is an open access article under
The Creative Commons CC BY license

Received date 11.10.2024
Accepted date 27.10.2024
Published date 11.11.2024

How to cite: **Олександр, Прытула**. Класифікації військово-бойових традицій Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2024. 21 (98). P. 70–77

doi <https://doi.org/10.32782/hst-2024-21-98-09>